

tim putem i nemojte svetu reći, da Skupština može sve i da Skupština može zameniti sudove.

Ako je akt štetan, treba tražiti od vlade da ga raskine. Sada mi dozvolite da govorim o drugoj stvari, da ova Skupština može ovo ipak da raskine. Mogu od strane vlade da budu ispunjeni svi zakonski uslovi, ali ceo svet može biti uveren, da su ugovori štetni, nepromišljeno izradjeni i ubitačni po životne interese i države i pojedinaca i u tome slučaju Skupština ima prava da se umeša, ali se tada ne rešava to na ovakav način kao što vi hoćete to da uradite, ne, nego je Ustavom jasno izrečeno, da putem interpelacije i prelaza na dnevni red ima da se osudi takav akt i da se traži od vlade, da se ugovor raskine. Ali se opet tu ide na sud. Vlada nije poništala nikakav ugovor i ako je nekakav ugovor, koji je ona zaključila, štetan po državu, onda ona ima da ga raskine i da ide pred sud.

Nema suda u zemlji, koji kad čuje to, neće raskinuti ugovor, on će raskinuti ugovor, ali će kazati: ugovoračima platiti toliko i toliko naknade. Drugojačije ne može da bude. U onome slučaju i ako imate prava revizije koncesije, tu bi mogao narediti Ministar, da se ovo isplati. Po ovome pravu da revidirate nemojte misliti, kad se vrši revizija, da se ne će osuditi država na plaćanje svih troškova, koje će imati druga strana da traži. Ali će to sudovi kazati a ne vi. To će sud da ceni, pa će on to i kazati. Koncesionar će kazati, ja sam uložio toliko i toliko kapitala, uložio sam u svoju snagu, ili polagaće prava na neku svotu novca. Prema tome, gospodo, ja mislim, ako ste uvereni, kao što mi izgleda da ste uvereni, da je štetan ugovor po privatna lica, ovaj put nije dobar, nego put interpelacije, gospodo, pred Narodnom Skupštinom i putem interpelacije tražiti od Vlade da ništi taj ugovor.

Gospodo, ja smatram, da ako hoćete pravilno da rešimo ovu stvar, mi možemo samo ovako rezonujuć je rešiti. Ja sada nemam vremena, da se upuštam u to, od kolike je vrednosti ovaj ugovor i ovo

delo, koje je Vlada izvršila. O toj stvari ja ću idući put da govorim.

Predsednik Miša Trifunović: Gospodo, sad nastaje skupštinska sednica, moramo prekinuti ovu sednicu i ako ina još prijavljenih govornika: g. g. Kristan i Dulibić.

Milorad Vujičić: Ja molim, da se više sednice odborske ne odredjuju pred skupštinske sednice, jer mi moramo da radimo i u jednoj i u drugoj sednici, nego da radimo kad Skupština ne radi. Ja sam danas došao u 3 časa!

Predsednik Miša Trifunović: Ako sutra pre podne ne bude skupštinske sednice, biće sednica Zakonodavnog Odbora u 10 sati, a ako bude skupštinske sednice sutra pre podne, onda ćemo raditi posle podne.

Nastas Petrović: Mi sutra imamo Klubsku sednicu; prema tome, ako bude sutra sednica Kluba, kako ćemo biti u Zakonodavnom Odboru.

Predsednik Miša Trifunović: Ja ću odredjivati odborske sednice prema tome hoće li biti važnijih klubskih sednica, a o sporodnijim sednicama neću voditi računa. Videćemo kad će biti sednica Zakonodavnog Odbora. Na dnevnom redu je produženje ove debate. Na redu je da govori gospodin Kristan, gospodin Dulibić i dalje, a druga tačka biće izbor pododbora za podelu zemlje.

Ljuba Jovanović: Ne izbor nego dogovor o postupku.

Pavle Angjelić: Ja sam hteo samo da zamolim Zakonodavni Odbor, da se pri odredjivanju sednica Zakonodavnog Odbora vodi računa ne samo o sednicama skupštinskim, nego i o sednicama finansijskog Odbora.

Predsednik Miša Trifunović: Kad bude sloboodnog vremena, onda će biti sednica Zakonodavnog Odbora.

(Sednica je zaključena u 17.15 časova.)

XLII. SEDNICA

ZAKONODAVNOG ODBORA

NARODNE SKUPŠTINE

KRALJEVINE

SRBA, HRVATA I SLOVENACA

držana 4. februara 1922. godine u Beogradu.

Predsedavao **Predsednik Miša Trifunović.**
Sekretar dr. **Pavle Čubrović.**

(Početak u 16:30 časova.)

Predsednik Miša Trifunović: Gospodo, otvaram 42. redovni sastanak. Molim, da čujete protokol prošloga sastanka.

Sekretar dr. **Pavle Čubrović** čita protokol 41. sastanka Zakonodavnog Odbora.

Predsednik Miša Trifunović: Ima li primedbe na protokol? (Nema.) Protokol je, gospodo, primljen.

Prelazi se na dnevni red. Na dnevnom redu je produženje pretresa generalne debate o koncesiji za

eksploataciju ribolova na Ohridskom i Prespanskom jezeru. Reč ima gospodin Kristan.

Etbil Kristan: Gospodo, ako u opšte se je ovde iznosilo pitanje, da li Skupština odnosno Zakonodavni Odbor ima pravo da poništi koncesije, za mene je van sumnje, da Zakonodavni Odbor to pravo ima, jer ne bi ušlo u Ustav, da se koncesije, izdate pre donošenja ustava, imaju predložiti Zakonodavnom Odboru na reviziju, ako to ne bi značilo, da će odbor u potpunoj meri smeti revidirati, a revidirati u potpunoj meri, to znači i poništiti. Ako je drugo pitanje, da li je to jedna koncesija ili nije, ja držim, da to jedna koncesija jest. Ako se jednom društvu dade jedno isključivo pravo na eksploataciju

jednoga predmeta, onda to znači; da se jednom društvu koncedira jedno pravo, da mu se daje jedna koncesija. Po tom predmet bezuvetno spada pred Zakonodavni Odbor. Zakonodavni Odbor može da postupa prema svom uverenju.

Sad je drugo jedno pitanje, kako stoji stvar s tim ribolovom. Ja se posve slažem s onom gospodom, koja zastupaju mnenje, da se u takvim stvarima imade uvadjati moderne metode i da se nesme obzirati na one, koji bi hteli da ostane stvar u jednom primitivnom stanju samo poradi toga, što je u tom stanju do sada bila. I kad čovek pročita pravila ovoga akcionoga društva, mogao bi donekle doći do uverenja, da to akcionarno društvo služi tim svrhama. Tu ima sasna lepe odredbe kako treba društvo da na tim jezerima uvede ribolov sa savršenim ribarskim alatima, da uredi transport žive ribe, da uredi industrijalnu preradu i konzerviranje, da uredi zavod za rasplodjivanje ribe i t. d. To su sve stvari, koje se moraju odobravati. Ali s druge strane vidimo, da imade tu jedan izveštaj okr. načelnika ohridskog, koji javlja Ministarstvu Poljoprivrede i Voda, da društvo u tom pravcu nije uradilo ama ništa; nego da je tačan navod neke deputacije, da ribari vatanje ribe obavljaju samo svojom snagom i samo svojim priborom, a da zakupac samo pobire prihode. Ako stvar ovako stoji, tad ne razumem, kako država, kako javnost ima nekakovu korist od postupka takvog društva. Da postoji društvo samo u tu svrhu, da se riba lovi primitivno kao i do sada, a to društvo ništa drugo ne radi, nego da kupi ribu od ljudi za jeftin novac i da ribu skupo prodaje, to je jedna suvišna institucija, a mislim, da se tako i desilo, jer isti načelnik javlja dalje: prvobitno ponudjena cena od društva bila je pet dinara ribarima za ribu, dok je isto društvo prodavalo tu ribu u Ohridu i Bitolju najmanje po 20 dinara. To se, koliko izgleda donekle popravilo, što je u nekim krajevima bilo davano ribarima i po 6 i po 8 dinara od oke, ali je cena, po kojoj je bila riba prodavana i dalje poskočila. Prema tome izgleda, da to nije društvo za pedizanje ribolova na Ohridskom jezeru, nego društvo za pobiranje profita. Još nešto, ja u celim pravilima ne nalazim nikakve odredbe, koja bi na jedan ozbiljan način garantovala pravo onih, koji za društvo rade. Lepo se tu nešto govori generalno o zaštiti radne snage, o jednakim uslovima za domaće ribare, ali konkretno u stvari ništa nema. Tu načelnik ohridski izjavljuje, da ne bi bilo dolazilo do sukoba između ribara i akcionaroga društva, da nije prvo ovom sukobu pridonela činjenica, da istog dana kada je društvo stupilo u rad, nije stupio u dejstvo i državni komesar, a drugo, isto tako nedostatak odredaba u zaključenom ugovoru, koji bi štitali radnu snagu, t. j. narod, koji je do danas od ribarenja živio, što je takodje jedan uzrok nesuglasicama.

Gospodo, ja ne mogu da se postavim na jedno veoma tesno stanovište i ne mogu priznati jedno stanje, koje bi išlo za tim, da je na eksploataciji toga jezera zainteresovano samo stanovništvo toga okruga. Ako stoji, da je to jedno javno dobro u najširem smislu, onda je na tom zainteresovan celokupan narod jednako kao što je i zainteresovan na kojem javnom dobru i svim javnim bogatstvima. Ne može rećimo rudnik u Trbovljima ili negdje u Bosni da služi samo onom okrugu nego mora da služi celom narodu, pa po tom držim, da je država kao organizacija naroda pozvana, da se interesira i za način, kako se riba lovi i način, kako će narod od toga lova riba

imati korist. Pokraj naroda kao celine zainteresovani su na tom osobito oni, koji rade na stvari; a to će u prvom redu biti stanovništvo onoga okruga, jer je najbliže, jer je stvari priliklo, jer je tim iskustvima, koje do sada postiglo, sposobno da razvije i ono više znanje, koje će se tražiti, kad će se čeli podhvat podići na viši stupanj, zainteresovan je i narod kao konsument. Da ne gubim mnogo reči, ja držim, da bi najzgodnija forma bila velika organizacija toga ribolova, da se stvori jedna korporacija bilo na kooperativnoj osnovi bilo drugačije, gde bi bila zastupana država, oni koji rade, pre svega dosadašnji ribari, koji bi na neku ruku postali radnici u tom podhvat u i onda konsumenti, koji bi eventualno preko delegata postojećih potrošačkih zadruga mogli da udju u takovu korporaciju. Ja se posve slažem s time, da država udje u stvar, pa ma kakva bila organizacija. Meni bi bilo simpatično i to, da je država već u ovom društvu imala više od polovicu akcija, tako da bi joj bio zagaranovan prihod njen, no meni nije dovoljno, da država sebi zagaranuje u neku ruku nekakav posredan porez, nego je mnogo važnije to, da se država brine kako će se ova eksploatacija obavljati na najmoderniji način ne samo u korist društva nego u korist celoga naroda. A to se cvde nije moglo postići, jer ako pregleđamo čeli ugovor, vi ćete videti, da se za to postaralo nije. Ja bih se mogao, gospodo, postaviti u krajnjem slučaju na to, da država to sama eksploatiše i da to bude nekakav njezin monopol, ako ne bi inali suviše loše iskustvo sa poduzećima, koja preduzima danas država u svoje ruke. U takovim preduzećima je opasno, da se stvari ne vode racionalno kako stvar traži nego da se birokratiše. Tako smo to videli u mnogim monopolima državnim, u kojima bi država mogla imati više koristi, a u kojima bi i narod i oni, koji su zaposleni, mogli takodje imati više koristi, pa je nemaju.

Da se dodje do jednoga boljega uređenja stvari, svakako je jedini put taj, da se danas postojeća koncesija poništi. Da Zakonodavni odbor to pravo imade, ja sam već rekao, da to ne može biti sporno. Ja, koji nisam jurista, čuo sam ipak od ljudi, koji pravne odnošaje veoma dobro poznaju, da stvari tako stoje. Ja se, gospodo, ne mogu ni bojati one groznje, koja se na neki način izricala, da bi država mogla doći u onu priliku, da mora plaćati veliku odštetu, ako to društvo dodje pred sud. Meni se čini ovo donekle apsurdno, da bi jedno društvo, u kojemu država sama tvori većinu, išlo da tuži tu istu državu. Zbivale su se kod nas do duše apsurdne stvari, da država nije mogla uvoziti stvari koje je trebala, jer su njezini organi po raznim propisima postojećim zadržavali robu i t. d. Ali mi nismo više u prvim početcima države. S toga držim, da se takve stvari ne mogu danas više dešavati.

Ja dakle jesam za to, da se ta koncesija pretrese, da se poništi, da se utanači jedan rok, kako je predviđen u izveštaju od 6 meseci, da se na novoj bazi stvari uredi, da se u tom novom uređenju zagaranuje, da se bude ribolov u tim jezerima obavljao na kod nas moguću najmoderniji način, da se ujedno zaštite prava radne snage i prava naroda. Samo bih ja želio, gospodo, da se malko primeni izveštaj u zadnjem stavu, koji veli, da se može koncesija izdati ili samoupravi ili jednoj ribarskoj kooperativi ili već postojećem akcionom društvu i t. d. Ja se slažem s time, da se ribarima rezerviše neka sloboda ribolova, jer držim, da koje god poduzeće bi stupilo na mesto sadašnjega poduzeća, imade do-

voljno posla, ako će hteti eksploatirati sa modernim sredstvima ono, što obični ribari ne mogu. Tako se riba lovi u Sjevernom i Jadranskom moru, a ipak ostaje za male ribare dovoljno da mogu loviti za sebe svojim aparatima.

Ja bih u drugoj tački, gde se veli »Jednoj ribarskoj kooperativi« želio, da se ova postavi na jednu širu osnovicu. Ja jesam za jednu kooperativu, ali ne bih bio za to, da to bude isključivo društvo ribara, nego da se nadje jedna forma kooperacije, u koju mogu ući oni ribari i nared barem preko države, da i država ima učesća i kontrole i da bude inicijativa za podizanje stvari veća, nego što bi se moglo očekivati od jedne kooperative samih domaćih ribara. Iz izveštaja, koji leži pred nama, mi vidimo, da je ta kooperativa već postojala, ali to nije bilo drugo, nego jedna organizacija onih ribara za usšivanje onoga stanja, koje je postojalo. A to nije dovoljno. Mi bismo morali naći jednu formu, koja će udovoljiti svima pravima t. j. pravima naroda, da se eksploatacija uredi prema najboljim metodama, a na drugoj strani da to ne bude jedno preduzeće za sakupljanje profita.

Ja držim gospodo, da bismo mi s tim mojim ispravkom mogli prihvatiti izveštaj pododbora i tako će biti posluženo svim stranama. Ja neću da gubim mnogo reči, neću da govorim o visokim principijelnim stanovištima, jer mi je stalo do toga, da se postigne jedan praktični uspeh, nego da se iznašaju ovde kojekakve teorije, o kojima ćemo imati prilike govoriti u drugim slučajevima.

Predsednik **Miša Trifunović**: Ima reč g. dr. Dulibić.

Dr. Ante Dulibić: Gospodo, prijavio sam se za reč samo da kažem nešto o razlozima, koji su me vodili, da glasam za poništenje ove koncesije. Nama se čini to, da je ovo podavanje isključivoga prava ribolova jednome društvu, isključivši dakle one ribare, koji stanuju na obalama Ohridskoga jezera, da je to jedna stvar nepravedna i donekle okrutna, u koliko se zabranjuje onom ribaru, da ulovi što mu treba za večeru i za obed. Nama se čini, da je ovakva odredba socijalno štetna, da nije toliko korisna i za državu, u koliko joj mora biti do toga, da se pojedinae razvija i da dodje do nekoga blagostanja. Ja shvatam ovu stvar kao čovek sa našega Primorja, jer pomišljam, što bi bilo, da se ovo učini, što je učinjeno za ohridski ribolov, za Jadransko more. I Ohridsko jezero za mene je javno dobro. Ako se kaže, da je to jedna državna domena, ja bih mogao priznati, da je to moglo biti u Turskoj, ali mislim; da će se u našoj državi smatrati da je to jedno javno dobro, kao što se smatra po celom svetu jedno veliko jezero, a Ohridsko jezero jeste jedno veliko jezero, javnim dobrom. To bi bio jedan razlog.

Drugi razlog je taj, što sam ja bio uveren, da se ipak dadu staviti u sklad ova dva interesa, što su dovedena u opreku. Najprije interes države, da se eksploatiše na što je moguće bolji način jezero i ja sam uveren, da pojedini ribari nisu u stanju da nabave sve ono što treba, da nabave ladje, motore, mreže i aparate, koji su potrebni da se eksploatiše. Ja nalazim, da je grehota, da to pusto blago ostane neeksploatisano. Ali ja sam uveren, da se daje taj interes ipak složiti sa interesima ribarskim, jer se može ribarima dopustiti jedna zona slobodnoga ribolova, a može se naznačiti ili ograničiti alat i sredstva, kojima se može loviti ribu, ako stručnjaci

nadju, da ne bi bila moguća jedna eksploatacija na širokoj podlozi.

Radi ovih dvaju razloga, ja sam u pododboru glasao za poništenje koncesije.

Što se tiče pitanja, da li smo mi nadležni da revidiramo ovu koncesiju, ja ću napomenuti, da do sada nisam naišao na nikakvu dvojbu glede značenja reči revizija. Ta reč ne znači posmatrati samo rešenje, nego na novo uzeti u pretres rešenje, na novo uzeti u pretres celo jedno pitanje i onda rešiti tako kao da nije ni bilo nikakvog rešenja. Rezultat ponovnoga razmatranja može biti i potvrda jednoga rešenja a i poništenje toga rešenja.

Što se tiče pitanja, da li se ovde radi o jednoj koncesiji, ja sam uveren, gospodo, da se ovde radi o koncesiji. Bilo je navedeno, da država ima preko polovice dionica u društvu. To je istina. Ali je naglašeno, da država može ustupiti svoje dionice i drugomu, da ih može ustupiti i oblasnoj samoupravi ili kakvoj kooperativi, a nije isključeno, da država svoje dionice i proda. Ja vas pitam, gospodo, što je onda, ako država ustupi svoje dionice. Kako dolazi, da se smatra, da je država ugovorila nešto i da to nije koncesija nego ugovor. To se kaže samo za to, što je koncesija dana pod nekim uslovima. Ja vam kažem, gospodo, da sam uveren, da nema koncesija, koju država daje, ako je ne daje pod kakvim uslovima i sebi da daje kakve koristi. Ako sebi pridržuje kakve koristi, ipak za to ostaje koncesija. Radi toga ću ja glasati u smislu predloga pododbora.

Predsednik **Miša Trifunović**: Ima reč g. dr. Šumenković.

Izvestilac dr. **Ilija Šumenković**: Gospodo, ja ću da odgovorim najpre na sve primedbe principijelne, koje su učinjene na izveštaj pododbora.

Prva interesantna primedba je ona, koju je učinio gospodin Ljuba Jovanović. On je stavio u javnju mogućnost, da je Ohridsko jezero jedna državna domena, kazao je, da je to možda privatna domena i to zbog toga, što je takova bila u Turskoj carevini i što je ugovorom o miru između nas i Turske prenesena na našu državu kao privatna domena. Ja sam uzeo i pročitao ugovor o miru i mogu vam reći, da u njemu nema ni jedne odredbe, koja bi regulisala položaj Ohridskog jezera. Takva jedna lista privatnih dobara Otomanske države, koja se imaju smatrati kao privatna dobra Otomanske države, ne sadrži nikakvog pomena o Ohridskom jezeru. Ohridsko jezero ima onaj položaj u našoj državi, koji ono mora da ima po principima javnoga poretka, koji vlada u ovoj državi. Nesumljiva je, gospodo, stvar, da Ohridsko jezero ne može biti jedan potpuno privatni domen naše države. Jer ako bi se dopustilo, da naša država ima privatnopravnu svojinu na Ohridsko jezero, onda bi joj se mogli pripisati svi atributi prava otudjivanja, t. j. da država ima pravo da proda Ohridsko jezero i onda bi se videlo koliko je nemoguća tvrdnja, da je Ohridsko jezero javni državni domen. To je apsolutno sigurna stvar.

Druga primedba učinjena izveštaju pododbora jeste u ovome. Kazalo se, da je država dajući pod zakup ovo jezero postupila po zakonu o ribolovu — potpuno po Zakonu o ribolovu, da je njen postupak osnovan na jednom pozitivnom zakonu i da bi menjanje te koncesije od njene strane značilo povredu pozitivnog zakona. Ja ću izjaviti, da država nije postupila po Zakonu o ribolovu. Član 11. Zakona o ribolovu, koj govori o izdavanju pod zakup ribolovnih

mesta i u opšte reka, — a jezera se ne pominju, — glasi ovako: »Pojedina ribolovna mesta«... i t. d. — pa onda dalje obeleženo je jasno, koja su ta mesta — i na kraju dolazi: izdavanje pod zakup biće javnom licitacijom. U ovome slučaju, gospodo, država je izdala koncesije bez licitacije. Država se, gospodo, nije pozvala na zakon. Nigde u svom rešenju država ne pominje zakon o ribolovu. Nigde se ne kaže, da se ovaj zakup izdaje na osnovu te i te tačke zakona o ribolovu. Pored toga, gospodo, može se još i ovo primetiti, da je ovo učinjeno po zakonu o ribolovu, da se on tačno primenjuje. Zakon o ribolovu tačno kaže: »Pravo na ribolov pripada državi« i t. d. Da ne bih čitao ceo član, glavno je da se ovde limitativno pobrajaju vode na koje postoji pravo države za ribolov. Da li, gospodo, možemo mi automatski da primenimo ovaj zakon i na jezera? To je jedno pitanje koje se postavlja, jer se jezera ne pominju u zakonu o ribolovu. (Milorad Vujčić: Na osnovu čega je onda mogao Ministar da izda koncesiju?)

Gospodo, treća primedba koja je učinjena izveštaju pododboru jeste ona, koju je učinio g. Petrović. G. Petrović je od prilike kazao ovo. Ovde, imamo slučaj jednoga domena državnog. Država jedno svoje privatno pravo, jedno svoje pravo domena upotrebljava na ovaj način: ona ga izdaje pod zakup jednom pojedincu i iz toga se stvara jedan privatnopravni odnos. Odnos koji se zove u privatnom pravu zakupni odnos. Prema tome, kao jedan privatnopravni odnos, ovaj odnos kad je u sporu može ići samo običnom građanskom sudu a nikad ne može ići pred Parlament. Gospodo, ja mislim, da ova pogreška dolazi otuda što kod nas, u našoj zemlji, nisu tačno i jasno raspravljeni pojmovi o tome šta je javna državna domena. Gospodo, glavna osobina jedne državne domene jeste u tome, što država na njemu ne može imati privatno pravo svojine onako kao što pojedinci imaju pravo svojine nad svojom imovinom. Ja sam malo pre naveo jedan primer, kad bi država imala to pravo svojine, ona bi imala sve atribute, koje bi davala sopstveniku a to je pravo otudjivanja. Nemoguće je zamisliti, da država ima pravo da prodaje svoj javni domen. Gospodo, glavna osobina, koju ima država nad domenom jeste, da država ni u kom slučaju i nikada ne može izgubiti pravo nad svojim domenom. Otuda, gospodo, to pravo nad domenom nije jednako sa privatnopravnom svojinom. To je takvo jedno pravo, da ga svi autori nazivaju administrativnom javnom svojinom. Gospodo, zbog toga što država nad javnim domenom nema privatnog prava svojine dolazi ova nezdoga, što se državne domene ne mogu zbog toga staviti u promet, što se državne domene ne mogu staviti na iskorišćavanje društvu. Da bi se tome pomoglo, gospodo, utvrđeno je u praksi i u teoriji, da država može staviti u promet, t. j. ustupiti u koncesiju ono što je akcesorijum državne domene, ono što bi se moglo nazvati plodom državne domene, ono što u ovom slučaju nas interesuje, to je u vodama pravo ribolova, koje država ima na vodama. Samo, gospodo, to pravo, koje država može da ustupi pojedincima ima iste osobine, koje država ima i nad svojim domenima: Država nikada ne može prodati svoje pravo ribolova u svome domenu, sem ako bi zakon t. j. Parlament dopustio. Zato, gospodo, što država nikada ne može da otudji svoje pravo nad domenima, došle su, koncesije i to je privremeno otudjivanje državnih prava. Koncesijama se, go-

spodo, daje mogućnost, da se domene stave u promet ali s tim da se pravo, koje se daje koncesijom, može opozvati bilo putem otkupa bilo oduzimanjem koncesije. Gospodo, tu je izvor svima koncesijama: u tom privremenom pravu ustupanja. Čime ima država da se rukovodi prilikom ustupanja tih prava? Vama je poznato, gospodo, da se državni domeni imaju iskorišćavati u cilju opšteg dobra. Prema tome, gospodo, za koncesiju ima da važi ovo: da se pravo za koncesiju nikada potpuno ne ustupa i da se ima da vodi računa o opštem dobru i o dobroj administraciji. To su, gospodo, glavne osobine koncesije, a može se dodati još i ovo.

Te su koncesije često puta praćene nekom vrstom ugovora, privatnopravnog ugovora. U tim ugovorima stipulišu se izvesne obaveze koncesionara i obaveze države. Država može stipulisati svoju obavezu, da u izvesnom roku neće koncesiju oduzeti. Zbog tih ugovora koncesije dobijaju formalno izgled privatnopravnog akta, koji reguliše odnose između koncesionara i države, koncesije dobijaju oblik privatnopravnog odnosa. Zbog toga je g. Nastas Petrović kazao, da nismo ni merodavni za poništenje ove koncesije, nego je običan građanski sud nadležan za privatnopravne sporove. Ali sad, gospodo, dolazi naš Ustav. Naš Ustav je to znao, znao je da su sve koncesije praćene privatnim ugovorima, znao je da se može istaći mišljenje da se radi revizije koncesija mora slati sudu a ne nama i zato je baš Ustav kazao, da je za reviziju koncesija nadležan Parlament a ne sud. U ovom slučaju dakle ima tu stvar da presudi Parlament a ne građanski sud. To je jedna novina u § 139. našega Ustava. Tu novinu tražili smo zbog toga, što smo znali kakve su koncesije date a naročito u vremenu do donošenja Ustava i što smo znali kakve teškoće mogu te koncesije proizvesti: ako se postupi kao što je mišljenja g. Nastas Petrović, da te koncesije treba upućivati onim putem kako on misli. I zbog toga mi smo te koncesije izuzeli od toga i stavili ih na nadležnost Parlamenta. To je dakle novina u našem Ustavu. Ustavotvorna Skupština primila je tu novinu, time se mi možemo koristiti i ne treba se ništa plašiti.

Pitanje se sad postavlja, šta ćemo raditi sa dobrim koncesijama? Rukovodićemo se principima dobre administracije i korišćenja opštim interesima i takve koncesije nećemo uništiti; a ako koncesije ne koriste opštim interesima, mi ćemo ih poništiti. Ja sam, gospodo, govorio šta su koncesije i državni domeni, rekao sam, da se oslanjam na praksu i teoriju. Ja se, gospodo, naročito oslanjam na naš Ustav. Naš Ustav govoreći o povlasticama pominje i šumske koncesije. Šumske koncesije imaju sve osobine, koje sam dao po teoriji koncesijama, o kojima sam malo pre govorio. Te koncesije su privremena prava na iskorišćavanje plodova na državnim domenima. Naš Ustav u tome pogledu ne pravi nikakvu bližu razliku i zato između šumske koncesije i ove koncesije na Ohridskom Jezeru nema nikakve razlike. I kad nam, gospodo, Ustav daje pravo, da možemo tretirati i poništiti šumske koncesije, Ustav nam isto tako daje pravo, da možemo poništiti i ovu ohridsku koncesiju.

Ima najzad još primedba, koju je učinio g. Marko Gjuričić. G. Gjuričić je rekao, da nije merodavan sam akt izdavanja koncesije nego i akt primanja koncesije i da prema tome koncesija nije dovršena, kad je izdata nego onda kad je koncesionar

primi. U ovom slučaju koncesionar-akcionarsko društvo »Ohrid« primilo je koncesiju u oktobru mesecu dakle onda kad je potpisan ugovor, kad su potvrđena i njegova pravila i prema tome Zakonodavni Odbor po njegovom mišljenju ne bi bio nadležan za rešenje ove koncesije, jer je doneta posle Ustava. A ja ću vam kazati, da to nije tačno. Akcionarsko društvo »Ohrid«, koje je primilo koncesiju, osnovano je u martu mesecu 1921. godine, dakle pre donošenja Ustava. Akcionarsko društvo »Ohrid« potvrdilo je svoja pravila i dobilo odobrenje sa ovom napomenom i primedbom g. Ministra Trgovine: Na osnovu člana 5. i 9. zakona o akcionarskim društvima i s obzirom na rešenje ekonomsko-finansijskog komiteta od 5. marta. Gospodo, to rešenje ima sve uslove, koji su u ugovoru i primajući ova potvrđena pravila, akcionarsko društvo »Ohrid« je još u martu mesecu primilo i te uslove. Tome treba dodati, da država nije bila prva, koja je ponudila tu koncesiju društvu; nije ona prva tražila da ustupi u eksploataciju ribolov na Ohridskom jezeru, nego je prvo akcionarsko društvo »Ohrid« tražilo od države tu koncesiju pod tim uslovima i uzelo eksploataciju ribolova. Dakle društvo je unapred primilo te uslove, a nije država ponudila te uslove akcionarskom društvu.

Gospodo, ja mislim, da smo mi raspravili ovo pitanje čisto teorijski i pravno o ovoj koncesiji. Ali ovo pitanje nije samo pravno, no je čak po mome mišljenju važnije kao faktično pitanje. Mi imamo prava da ovu koncesiju uništimo. To je nesumnjivo, ali da li treba mi da poništimo ovu koncesiju i da li ova koncesija šteti dobru administraciju i opšte interese. Ja tvrdim, gospodo, da je ovo jedna rđjava koncesija i da je ovo koncesija štetna. Ja ću vam dati neke razloge za to. Gospodo, ova koncesija daje isključivo pravo ribolova u Ohridskom jezeru jednom akcionarskom društvu. Ja vas molim da znate jednu stvar, da je Ohridski okrug, vrlo pasivan kraj u kome ima svake godine po 2500 pečalbara, koji idu iz svojih mesta u druge zemlje, jer nema dovoljno zemlje za ishranu stanovništva. Drugo, u Ohridskom i stručskom srezu oko Ohridskog jezera takodier nema dovoljno zemlje. Tamo narod živi isključivo od ribolova na Ohridskom jezeru. Hiljadu domova tamošnjih, a to će reći 5—6 hiljada duša, žive isključivo od ribolova na Ohridskom jezeru. Seljaci, a ne samo varošani, iz Peštanske, Trpelčke, Linske opštine, koju ćemo izgubiti, isključivo love ribu, prodaju na pijaci i za taj novac u varošima kupuju životno namirnice kao brašno i drugo i plaćaju porez. Takav je taj objekat Ohridsko jezero. Da li je moguće taj objekat monopolisati u korist samo jednoga lica? Ja mislim, da je nemoguće, jer vi samim tim oduzimate jedino sredstvo za život tolikom velikom broju ljudi. Napomenuto je od strane g. Nastasa Petrovića, da prilikom davanja svih koncesija uvek neko mora da pretrpi neku štetu. G. Petrović u cilju obrazloženja ove svoje tvrdnje naveo je kao primer davanje koncesije za gradjenje željeznice između dva mesta i onda je kazao, da kočijaši i taljigaši moraju da prodaju svoja kola, da pretrpe štetu i da ostanu bez posla, pošto im sav posao oduzima sama željeznica. Medjutim, gospodo, ovdje nema sličnosti sa primerom, koji je g. Petrović naveo. Davanjem koncesije za željeznice između dva mesta ne daje se isključivo pravo tome koncesionaru da vrši prenos, jer se ne zabranjuje kočijašima, da i oni to isto čine i robu i putnike prevoze.

Medjutim dajući ovu koncesiju ovome društvu, država zabranjuje svima drugim licima da love ribu. U tome je razlika između ove koncesije društva »Ohrid« i tih drugih koncesija. Gospodo, g. Petrović je u svome govoru napomenuo, kako se njemu čini da je naše rešenje o poništenju koncesije akcionarskog društva »Ohrid« posledica one velike povike, po njegovom mišljenju neosnovane, na banke. Ja ću reći samo ovo. Ma kome da se da ovo isključivo pravo: bankama, pojedincu, kakvom humanom društvu, na pr. društvu Sv. Save, ja ću opet protivu toga protestovati, jer to je monopol u korist jednoga, a na štetu pet do šest hiljada lica. Pa i to je razlog, na kraju krajeva, što su tu banke tako jako zainteresovane. Gospodo, banke su potrebne bar sve donde, dokle ne budu zamenjene nekim drugim socijalnim organizmom. Ali ne bismo mogli dopustiti, da ovo društvo radi u Macedoniji, koja je još sirova, gde se ne vodi računa o skrupulama, gde se ide ludo samo za profitom i ni za čim drugim nego za profitom. Ja vas uveravam, da su ovde banke i to ne ove ovde beogradske, nego ekspnenti banaka tamo dole u Južnoj Srbiji, išli samo za profitom. I, gospodo, predstavnik banaka, tamo u Macedoniji kazao je onim ribarima: »Ako hoćete da pristanete da vam se plaća 5 dinara od oke ulovljene ribe, dobro, a ako nećete, dovešćemo druge radnike, dovešćemo Ruse, ako bude potrebno«.

Ja ću pomenuti i to i mi smo to kazali i u našem izveštaju, da smo mi našli, da država nije uzela u dovoljnu zaštitu radnu snagu. I faktički, gospodo, država nije uzela radnu snagu u dovoljnu zaštitu. U ugovoru ima samo jedan član koji kaže: »Društvo će primiti pod jednakim uslovima ribare iz okoline«. Kad to dovedemo u vezu sa izjavom predstavnika banaka, da će on dovesti radnike s druge strane, da će dovesti Ruse-izbeglice, koji će, iz nužde raditi po manju cenu, onda možete videti koliko tu ima garantije za zaštitu radne snage na Ohridskom Jezeru.

Sam toga gospodo, nisu zaštićeni interesi lokalnog sveta. G. Kristan je primetio, da i te interese treba zaštititi. Upravni odbor toga društva je u Beogradu. Nemoguće je da narod stvarno učestvuje u radu ovog akcionarskog društva. Ko poznaje prilike onih siromašnih ribara-seljaka sa Ohridskog jezera, taj će znati, da njima neće biti moguće da putuju po pet, šest dana, da bi došli na zbor toga akcionarskog društva. To je apsolutno nemoguće.

Kaže se: država ima više od šest hiljada akcija i prema tome ona ima dominantan položaj u tom akcionarskom društvu. Ali, gospodo, treba znati, da po zakonu o akcionarskim društvima nijedan akcionar ne može imati više od deset glasova, pa ma koliko imao akcija. I onda bi država imala deliti svoje akcije svojim činovnicima, da bi mogli učestvovati na zboru i uticati na to, da se donesu odluke u korist države.

Pored ovih razloga, dopustite mi da pomenem još jedan razlog. Taj je razlog čisto nacionalan. Ovim monopolom učinjena je nesumnjivo jedna nepravda. Ta je nepravda učinjena u jednom okrugu, koji je nacionalno vrlo osetljiv. Ona je učinjena u jednom okrugu, koji je graničan s Albanijom i sa Grčkom i koji je izložen uticajima raznih struja i propaganda. Učinjena je u jednom okrugu, u kome imate sve vere i sve nacionalnosti u našoj državi. Mnogi naši neprijatelji ne daju da se stanje tamo

smiri. I kad vi u tu sredinu koju drugi uznemirivaju bacite jednu nepravdu, onda vi time radite samo protiv države i državnih interesa, a nikako u korist države i državnih interesa.

Iz tih razloga, ja vas molim, da primite izveštaj pododbora. Ja vam izjavljujem, gospodo, da ovo apsolutno nije partijsko pitanje. Na strani onih, koji su protiv ove koncesije, imate i demokrate ohridskog okruga i radikale ohridskog okruga i predstavnike vlasti. G. Kristan je pročitao izveštaj načelnika okruga. Na strani onih koji su za ovu koncesiju, imate opet i radikale i demokrate i sve druge partije. Ovo dakle nije partijsko pitanje. Ovo je pitanje ekonomsko-socijalno i nacionalno. Ja izjavljujem, da primam ovu primedbu, koju je učinio g. Kristan i pristajem, da se ta izmena učini u izveštaju pododbora.

Predsednik Miša Trifunović: Reč ima g. Vojislav Lazić.

Vojislav Lazić: Gospodo, ja mislim, da je Ministar Poljoprivrede i Voda pogrešio kad je ovaj ugovor sa ovim društvom zaključio. On je na ovaj način lišio prava na prihode, prava tako reći na život, jednu veliku masu naroda, onoga najsiromašnijeg naroda u ovoj zemlji, koji se morao da muči i pati, da po teškim prilikama ulovi nešto ribe, da tu ribu proda i da se tim prihodom održava. Medjutim Ministarstvo Poljoprivrede, kad je zaključilo ovu koncesiju, nije se ni malo obziralo na tu stranu. Meni izgleda, da je ono imalo pred očima na prvom mestu interese ovih banaka, koji su sastavile ovaj konzorcijum, a posle da je imalo donekle i interese države, ali interese onoga naroda nije imalo nikako na umu kao god da taj narod tamo i ne postoji.

Ministarstvo nije vodilo računa o sitnim potrebama tamošnjeg naroda, pa da mu dade mogućnosti za život, nego na protiv ovim radom uzelo je ulogu takvu, da narod treba što više eksploatisati i da ga treba doterati do prosjačkog štapa. Ja mislim, da ovo jezero nije isključivo pravo države samo, nego da tu ima pravo i onaj narod, koji je vekovima stanevao na Ohridskom jezeru i koji se vekovima branio odatle, koji je odatle proizvodio sve ono, što mu je trebalo za njegovu kuću. Dok mi u ovim krajevima proizvodimo na svojim njivama i sa svojim volovima, ono što nam je potrebno za život, dotle oni izdržavaju sebe od ove ribe. Ali na žalost oni su danas monopolisani od nekoliko banaka, i vlada je tome društvu obručke izašla u susret, da to društvo monopolise i bogatstvo i radnu snagu toga naroda i da ga iskoristi do krajnjih granica.

Gospodo, što se tiče toga pitanja, da li je ovaj Zakonodavni Odbor nadležan da ovu koncesiju poništi, ja nalazim, da jeste i nalazim, da o tome ne treba mnogo ni govoriti. G. Šumienković je to lepo objasnio, a ja ću u kratko reći samo ovo: Ako se bude smatralo, da je ova koncesija zaključena pre izglasavanja Ustava, onda prema čl. 139. Ustava ona mora doći pred Zakonodavni Odbor i Zakonodavni Odbor ima pravo, da je poništi ili izmeni. Ako je ova koncesija data posle Ustava, onda po čl. 117. Ustava ona se opet nije mogla dati, jer član 117. u poslednjem stavu glasi ovako: O davanju rudarskih, industrijskih ili ma kojih drugih povlastica doneće se naročiti zakon. I vlada, odnosno Ministar Poljoprivrede nije imao pravo, da daje koncesije ovome društvu, kad je imao pred sobom čl. 117. Ustava, koji to ne dozvoljava, dogod se ne donese naročiti zakon o da-

vanju povlastica. Ali ovde se pohitalo s davanjem koncesije pre donošenja zakona i koncesija je data na 25 godina. To nije jedna kratkoročna koncesija, nego koncesija na 25 godina. On je mogao tu koncesiju dati samo na godinu dana i to je njegovo pravo, a nikako više. On je medjutim pogazio na taj način prvo Ustav, a posle zakon o Državnom Računovodstvu.

Meni se čini, da mi imamo i danas sličnu stvar kao i juče. Juče smo imali jednu prodaju državne stoke, u kojoj je indirektno bio zainteresovan Predsednik Vlade, a danas imamo opet jedan ugovor, u kome su zainteresovani činovnici onoga Ministarstva, koje je taj ugovor zaključilo. Ovde se pojavljuje profesor Univerziteta g. Mihailo Petrović, kao osnivač ovoga društva, i ugovorač sa pravom udela od dobiti, a on je u isto vreme i honorisani referent ovoga Ministarstva. Tu se svakako mora da učini jedan prigovor Ministru, jer ne bi trebalo da činovnici toga Ministarstva uzmu javnoga učesća u tome i da imaju i izvesne prilike od ugovora, koje Ministarstvo zaključuje, jer je u Ministarstvu angažovan kao činovnik a ovamo se pojavljuje kao akcionar i koncesionar.

Nadalje, gospodo, ako se ovo uzme kao ugovor a ne kao koncesija, onda se ugovor nije mogao zaključiti, jer je njemu morala prvo prethoditi licitacija. Ja mislim, da je zakon o Državnom Računovodstvu obavezan kako za sve vlasti u zemlji, tako i za Ministra Poljoprivrede, ali se meni čini, da on gleda da se otrese toga zakona, ili ga nije hteo da pročita i čini mi se, da on obilazi oko toga zakona, koji je svakako merodavan i za Ministra Poljoprivrede. U članu 82. lepo je napisano, da svakom ugovoru mora da prethodi licitacija, a ovde toga nije bilo, nego jedna kratka pogodba. Dalje po čl. 85. ne mogu Ministri zaključivati ugovore na duži rok od godine dana. Najzad po čl. 83. činovnici onoga nadležstva ili ustanove državne, na čiji se račun pravi ugovor, ne mogu biti ugovorna strana ni biti zainteresovani ni direktno ni indirektno. Dakle to je pozitivan zakonski propis, koji se protivi ovakvome radu, u koji je umešan jedan činovnik Ministarstva Poljoprivrede i Voda. Ja nalazim, da je ovde ovakim radom od strane g. Ministra pogažen zakon o Državnom Računovodstvu i da i sa te strane Zakonodavni Odbor treba ovaj ugovor da poništi.

Što se tiče, kako će se i na koji način, kad budemo poništili ovu koncesiju, eksploatisati ovaj ribolov za državu, kako će to država iskoristiti, da dodje do onoga dela prihoda, koji njoj pripada, onla možemo o tome govoriti. Ja mislim, da prethodno treba doneti odluku o ugovoru, a tek onda da pristupimo drugim pitanjima, pitanjima kako će se državni prihod prikupljati.

Ja bih želeo, da narod toga kraja uzme što većega učesća u tome ribolovu i da izvuče za sebe što više koristi, jer, gospodo, nezgodno dolazi, da nekoliko banaka ili nekoliko ljudi uzmu to narodno i državno blago kao svoj monopol, pa da se time koriste, a onaj narod, koji bi se faktički trebao da koristi zajedno sa državom, da bude lišen toga prava. Vidite gospodo, da ovo akcionarsko društvo plaća ribarima, koji love ribu sa svojim alatima, po šest dinara od kilograma ribe a oni je prodaju po 20 i 30 dinara.

Dalje, gospodo, na ovaj način dala se mogućnost ovom akcionarskom društvu, da ribu, koju dobija sa

Ohridskog jezera, prodaje po ceni koju ono odredi. Vidite, da tu nema konkurencije, da tu nema ni jednog konkurenta, koji će se pojaviti da svojom konkurencijom smanji cenu. Društvo je ovde u takvim okolnostima, da može komotno ribu prodavati po ceni, koju ono bude odredilo. Iz svih tih razloga ja ću glasati za izveštaj pododбора, da se koncesija poništi.

Predsednik Miša Trifunović: Reč ima gospodin Ljuba Jovanović.

Ljuba Jovanović: Gospodo, pravo da vam kažem, meni je neprijatno govoriti o ovoj stvari zato, što nisam na čisto kako da se odredim, da li da glasam »za« ili »protiv« i to ne iz kakvih obzira prema biračima ili prema društvu, nego iz razloga koje ćete sada čuti. Kada je Vlada ovaj Ugovor sklopila i ovu koncesiju dala, ona nije gledala na sve ono, na šta je trebala da gleda. Vlada je jedan deo posla počela pre, mnogo pre Vidov-dana, nije ga svršila i dovršila ga posle Vidov-dana. Došao je zatim i ugovor sa akcionarskim društvom. Na čelu toga društva je g. Mihajlo Petrović, kao moj lični prijatelj mnogih i mnogih godina; čovek koga ja cenim, ali koji se u ovom pitanju pojavljuje u dvostrukoj ulozi: kao referent Ministarstva Poljoprivrede i Voda s jedne strane i kao predstavnik akcionarskog društva u ugovoru s druge strane. Svakojako da je tada gospodin Petrović radio po svome uverenju iz čistih pobuda, ali ako hoćemo da svaka stvar, koja se sa strane države radi bude cenjena, moram žaliti što se nije obratila pažnja, da takav slučaj ne bude.

Zatim, gospodo, stvar nije jasna. I pored svoje najbolje volje da ocenim razloge, koje je danas izneo gospodin Dr. Ilija Šumenković, meni ipak nije jasno, da su oni u svemu pogrešili i da su ovde u svemu nepravilno postupili. Ali istovremeno moram da kažem i ovo: slažem se sa gospodinom Dr. Dulibićem i drugom gospodom, koja su prošloga sastanka govorili, da treba obratiti veću pažnju na ribare, kojima je ribolov na tim jezerima do sada bio jedino zanimanje i jedini izvor sredstava za život. Isto tako ja ću primiti i razloge gospodina Kristana, da treba obratiti veću pažnju i na radenike u opšte, jer će sem ribara biti i drugih radenika u opšte zaposlenih u ovoj ribarskoj industriji.

Ja neću ulaziti u raspravu toga, da li je to dovoljno ili nije. Ja sam samo za to, da se na ova dva pitanja obrati pažnja. Ja neću ulaziti u pitanje, da li smo mi nadležni u raspravljanje ovoga pitanja zbog onih datuma, koji se pominju. Raspravu ovoga dela ostavljam drugoj gospodi pravniciima da kažu svoje mišljenje. Ja samo hoću da se zadržim na polju koncesije i na pitanju: kako je ovo dobro o kojem govorimo? Ja sam i prošli put kazao, da nisam na čisto šta se unpravo pod zakup dalo: je li to jedno privatno dobro ili je to državna domena. (Dr. Šumenković: Ima privatno i javno dobro.) Ja vidim, da se predviđaju dve vrste domena: jedno je privatna državna domena, a o drugim državnim domenama se tu ne govori, nego se pretpostavlja, da su ona u Staroj Srbiji i Makedoniji ustupljena od Turske Srbiji. Sada za mene bi važnije bilo pitanje danas, posle objašnjenja g. Šumenkovića, je li Ohridsko jezero državno dobro ili samo teritorija naše Kraljevine. Jer, gospodo, nije to svejedno, je li to državno dobro ili teritorija naše kraljevine. Na teritoriji kraljevine ima svakojakih dobara: i državnih i privatnih i opštih i crkvenih vakufa i t. d. I pravo da kažem, mi nemamo

ovde nikoga da nam odgovori kako stoji stvar u tome pogledu. Ja pantim, da je država ta dobra svoja do ratova izdavala pod zakup kao svoja dobra, kao livadu ili kao mazulinu. Ja ću vam kazati razlog zašto u ovome nisam potpuno određen. G. Šumenković je kazao, vidite, kad bi se uzelo, da je to jedna državna domena, da bi onda značilo, da ona može državna dobra, državna domena i prodati. Naravno, gospodo, država i prodaje svaki čas državna domena. (Dr. Ilija Šumenković: Ohridsko jezero ne može da proda.) Ja sam mislio, da može. Dakle kad država ima državna domena, država ih i prodaje. (Dr. Ilija Šumenković: Skupština ih može samo da proda a ne država. — Dr. Svetislav Popović: Može država i puteve da proda ali ih prethodno mora pretvoriti u državna dobra. — Dr. Ilija Šumenković: To treba zakonom regulisati.) Ako su dakle obična državna dobra i državna domena, ona se po mome mišljenju mogu prodati i prodaju se. Sada ima načina, kako se prodaje. Piše i u starom Ustavu a pisalo je i u ovom, da se ta prodaja vrši po odluci Narodne Skupštine. To je, čini mi se, sadašnji član 117. Ustava. (Milorad Vujičić: Upotrebite termine, koji u narodu postoje. Ta su dobra dvojaka, dobra: na koje država ima svojinu i tako zvana opšta narodna dobra.) To su domena državna u koliko ja znam, ali ako hoćete da izbegnemo tuđu reč, možemo reći kako hoćemo. (Milorad Vujičić: Sve to zovemo državnim dobrim, državnim imanjem.) Dakle, ako bi Ohridsko jezero bilo državno imanje, državno dobro, onda bi ga država mogla prodati, ali bi ona opet ostala suverena, kao što ostaje svuda suverena na celoj svojoj teritoriji bez obzira na to, je li njeno dobro, privatno, crkveno ili opštinsko dobro. Tako bi, gospodo, i ovo jezero ostao deo naše državne teritorije, bez obzira na to, ko tamo lovi ribu i ko ima različna ova ekonomska prava. Ovde je pitanje, je li to onakva teritorija državna kao što su one, koje predviđja zakon o ribolovu, kao što je Morava do Stalača, Dunav i Sava, kao što je Jadransko more. To su, gospodo, ona opšta narodna javna dobra. I ta javna dobra, to su ona dobra, koja se ne mogu otuđiti. Ja ne znam tačno, ali po mome mišljenju Ohridsko jezero nije od tih dobara nego je od državnih dobara. Ja opet izjavljujem, gospodo, da ne znam dobro, da li je to tako. (Dr. Ilija Šumenković: To je internacionalno jezero. Tu prolazi granica kao što je bio slučaj sa Dunavom pre rata, čijom je sredinom prolazila granica između nas i Austro-Ugarske. — Milorad Vujičić: To je drugo pitanje, ali kad se ovde o ovome govori, onda se ovde govori o pravu ribolova, o onome što je naše.) G. Šumenković je dobar pravnik i dobar diplomata, ali ovde on govori, da je nešto apsurdno, što po teoriji može biti apsurdno, ali što na Balkanskom Poluostrvu postoji. Mi smo na staroj našoj granici prema Kosovu imali, gospodo, polovinu crkve u vranjskom okrugu u Srbiji a polovinu u Turskoj. (Dr. I. Šumenković: To su dvovlasnička imanja.) To je drugo dvovlasnička imanja. Polovina crkve bila je srpska a polovina otomanska. (Dr. I. Šumenković: Ili kao privatna svojina ili kao državna?) Čekajte, molim vas, šta kao javna državna?! Ona je bila državna granica i jedna polovina išla je tamo a druga ovamo. Kad je mogla crkva da se deli, može i jezero. Tako su se delile reke: tako se delio Dunav i ribolov na Dunavu u Gjerdapu, pa bi moglo i ovo biti i tako je, gospodo, učinjeno. Više od pola dato je nama, a jedna trećina je ostala. To je apsurdno,

jedan realni apsurdum, ali, gospodo, to postoji i o njemu imamo da vodimo računa. Što je u rukama dva gospodara, to nije dokaz, da to nema ovaj karakter, o kome ja govorim. Prema tome mi bismo cvde morali da imamo to u vidu i to je ono, što je za mene odlučno i zbog čega bih ja molio, da rešavanja o ovome pitanju odložimo. Neka gospoda drugovi, vidim, bune se protivu odlaganja smatrajući, da je ovo nekakva taktika, da osujetimo rešenje ove stvari. Meni je prvo da vam kažem pitanje savesti. Jer ako je ovo državno dobro, to nam može kazati Ministarstvo Finansija i ono treba da ima to u spisku. (Dr. S. Sećerov: Ne vidi se u spisku.)

Izvestilac dr. **Ilija Šumenković**: Ja sam pregledao spiskeve i verujte to se u spiskovima ne vidi i nije uvedeno.

Milorad Vujičić: Može da se uvede. Ja vam kažem, da iz Bosne nismo dobili ni jedan objekat državnih dobara niti su ta dobra u spisak ušla. Ima odluka vlade, da se državna dobra u Bosni smatraju kao celokupna dobra naše zemlje i o kojima ima da vodi računa Direkcija Državnih Dobara.

Izvestilac dr. **Ilija Šumenković**: Ovde je reč o koncesiji.

Ljuba Jovanović: Ja ne govorim je li koncesija ili ne, ja govorim o tome kakvo je dobro. Sada i vi cvde tvrdite to, ali, pravo da vam kažem, ja bih hteo to da mi kaže jedan odgovorni Ministar. Vi znate da mi, poslanici, ne odgovaramo, a Ministar ima da odgovara.

Medjutim, opominje me gospodin Šumenković na reč »koncesija«. Gospodo, da o tome kažem nekoliko reči. Ja sam uvek koncesiju razumevao ovako: da je koncesija onaj akt državne vlasti, kojim se onome koncesionaru daju nekakva izuzetna prava, koja drugi nemaju. Ako je šumska koncesija, onda se onome koncesionaru daje pravo, da seče drveće u šumi pod drugim pogodbama, izuzetnim, nego li ostalim trgovcima ili gradjanima ili seljacima koji šumu seku. (**Milorad Vujičić**: Ali isključivo da on sam seče. — Dr. **Ilija Šumenković**: Kao što isključivo ovaj lovi. — **Milorad Vujičić**: O tome čovek i govori.) Ja znam za šumsku koncesiju da se daje; da ovaj koncesionar seče jeftinije nego drugi, pa se koncesionar oslobodjava poreze, od okružnih, opštinskih i sraskih prireza. Kod nas po pojmu koncesije razume se, da se nekome daje takva povlastica kakvu drugi gradjani nemaju. Ja nisam čuo, gospodo, da se navede takva povlastica, nego se pogođe za jednu livadu. Kad se jedno državno dobro uzme pod zakup, onda se, zakupcu daje da to dobro eksploatiše u celini. Ako bi se dala samo jedna polovina ili jedna trećina toga dobra u eksploataciju, onda bi se to naročito kazalo u ugovoru, koji se s njim zaključii. Isto tako kad se daje u zakup jedno jezero, onda se zakupcu daje pravo, da on po celom tom jezeru lovi, da ga u celosti eksploatiše. Naravno, gospodo, moglo bi se uraditi i drukčije, pa da se da i nekolicini, ali u svakom slučaju ono se daje u granicama ugovora, da se tai ugovarač koristi ugovorenim objektom i onda to nije koncesija nego je to ugovor. Vidite tolike državne zerade, pa državne ili opštinske gostionice i mehane i to se sve daje u zakup jednome licu, ali ta isključivost u ovome slučaju nikako ne može da utvrdi ono, što gospoda iz toga hoće da izvedu.

Sada da još nešto kažem. Ja se, gospodo, slažem s tim a kazao sam to još i u početku, da treba da povedemo računa i tu se slažem i sa razlozima, koje je izneo gospodin Šumenković i da imamo obzira

prema onome stanovništvu. Ja ću vam reći još i ovo, kad bih ja odlučivao o ovoj stvari, ali ne danas nego onda kad se sklapao onaj ugovor, ja bih najradije predao to u ruke jednoj organizaciji tamošnjeg stanovništva, koje se i dotle tim poslom bavilo, te da ono, kao jedna organizacija zadrži to i dalje. Ali ja vas molim, da mi ništa ne zamerite kad kažem i ovo. Po ugovoru tu je predviđeno 600.000 dinara kao polovina čiste dobiti da pripadne državi i sad se predlaže, da mi to zbacimo sa države i da prenesemo na nekog drugog, da prenesemo na njega ne neki teret, nego dobit. Ja sam, gospodo, za to, da mi o svakom kraju vodimo računa, ali misleći na pojedine krajeve i na njihovo stanovništvo, ne treba ni da zaboravimo celinu. Jedan od predgovornika je lepo kazao, da se mora misliti i na državnu celinu i na državni interes, jer Ohridsko Jezero nije svojina samo onih stanovnika tamo nego i svih nas. A tamo su u pitanju velike sume, veliki prihod državni i mi bismo u ovakvim budžetnim prilikama imali puno razloga i dužnosti da pazimo na jedan tako krupan državni prihod. Sbog toga, pravo da vam kažem, ja ne mogu da usvojim ovo gledište, koje je u izveštaju izneseno. Ja bih najviše voleo, da se najpre raspravi to pitanje o pravnom položaju toga objekta, da li je on državno dobro ili obično javno dobro, pa tek onda da o ovome možemo rešavati. Ja bih molio i gospodina izvestioca a i ostalu gospodu, koja drukčije misle, da se složimo. Mi smo svi ovde u permanentiji i možemo za kratko vreme dobiti izveštaj. Ako hoćete čak i da utvrdimo jedan rok. Ja ne tražim ni mesec dana nego neka bude i dva ili tri dana, ali neka gospodin Šumenković, kao izvestilac, dobije od vlade nadležno obaveštenje, da li je ovo jezero državni domen, državno dobro ili je javno dobro, pa da prema tome i rešimo stvar.

Ministar Poljoprivrede i Voda **Ivan Pucelj**: Ja sam to pitanje izneo pred Ministarski Savet baš toga radi, pa pošto niko nije znao tu stvar, ja sam je izneo pred Administrativni Odbor.

Ljuba Jovanović: To nije stvar ocene, nego je stvar fakta.

Predsednik **Miša Trifunović**: Ima reč gospodin Milosav Rajčević.

Milosav Rajčević: Gospodo, u ovome pitanju mi nismo raspravili mnoge stvari, koje su veoma važne pre nego što pristupimo rešavanju samoga predmeta. Da li mi po Ustavu člana 139. imamo da revidiramo sve koncesije? Kad je gospodin Šumenković govorio o ovome pitanju on je navodio razloge, zbog kojih treba poništiti ovu koncesiju. On je kao jedan od najvažnijih razloga naveo te što je korisno. Medjutim, mi nismo precistili ono najglavnije pitanje: kako gledište imamo prema koncesijama, ništimo li mi sve koncesije i na kako gledište stojimo kad rešavamo o ovim koncesijama? Da li ovu koncesiju i sve koncesije treba poništiti radi toga, što prilikom davanja nisu izvršene one odredbe zakonske koje se traže za jednu koncesiju. Znamo, da sve koncesije moraju se dati zakonom. To je pitanje i to je jedno od najvažnijih pitanja u svima ovim koncesijama. Sve zakone donosi Skupština, a vi svakako nećete odreći, bar vi koji znate te stvari, ovo što je do sada radila vlada, ona je donosila zakone. Jer uredba nije drugo nego zakon. Znači vlada je donosila zakone mimo odredbe zakonske. Pa mi nismo stali na to gledište, da sve te uredbe poništimo radi toga što nisu donete pravilnim putem. Ja mislim, kad smo kod zakona stali na to gledište, a koncesija

nije ništa drugo nego jedan zakon, mislim, da mi kod koncesija nećemo uzeti drugo gledište nego da ćemo poći da te koncesije postoje. Ako mi sada kažemo, da te koncesije postoje i da mi nećemo en blok da ništimo sve koncesije, koje je vlada dala, onda mi moramo naći neko drugo gledište, neku drugu osnovicu od koje ćemo poći prilikom rešavanja ovoga pitanja. Gospodin Šumenković je napomenuo korist, ali nije ništa dokazao. Sbog čega da mi poništimo jednu koncesiju? Iz koristi! Iz kakve koristi? (Dr. **Ilija Šumenković**: Jer možemo dobiti više za narod.) Kad govorimo o narodu, onda nam se nameće jedno drugo pitanje: kakvo je to dobro? Mi znamo, da su u Turskoj bila državna i privatna dobra. Na primer ja ću uzeti Plavsko jezero. Smatra se, da je manastiru Visoki Dečani država to pravo dala, a za Ohridsko jezero nema nikakvih dokaza, da li je za tursko vreme tako bilo. Ja prema onome što znam kakva su gledišta imali Turci u svim tim pitanjima, smatram, da je to državno dobro, privatno dobro. Ja tako smatram prema onome, kakva su bila turska gledišta prema svim tim dobrima. (Dr. **Ilija Šumenković** prigovara.) Mi moramo smatrati ono i onako dobro, kako smo ga mi nasledili od turske države. Ako je negda bilo privatno dobro, ne možemo mi sada kazati: Ovo je državno dobro. Ono, što smo nasledili od Turaka, moramo i mi onako smatrati kako su oni smatrali. (Dr. **Ilija Šumenković** prigovara.) Ne radi se tu o igri reči, jer tako možete govoriti kod seljaka, a ne ovde. Država mora imati ono gledište, koje je nasledila od turske carevine i ona prava i one dužnosti! (Vojislav Lazić: A kako je nasledila?) To je pitanje, koje treba da reši Ministar Finansija. Mi nismo ovde da rešavamo svako pitanje. (Milorad Vujičić: To samo može Ministar Finansija, koji vodi spisak državnih dobara.)

Ja ću da se povratim na pitanje korisnosti. Kako vi smatrate to pitanje korisnosti, da li je korisnost u tome, da država vodi nadzor nad ribolovom u opšte nad nekim dobrima, ako su ta dobra državna dobra, kako će se ta dobra iskorišćivati i kako će se seljacima dati ta korist, da li će se njima pustiti da oni sami iskorišćavaju. Kakva je razlika između racionalnog ribolova i ribolova u kojem se nište ribe dinamitom? (Vojislav Lazić: Ima nadzora za to.) Sigurno i meni je vrlo nezgodno kad o tom govorimo, a nigde ne čujemo gospodina Ministra Poljoprivrede, ne čujemo ni njegovo mišljenje o korisnosti. On kaže izvolite činiti, što hoćete. Ali, gospodo, mi treba da čujemo i njihovo mišljenje. Kako su oni mogli otudjivati državna dobra, a sada biti u tim stvarima nezainteresovani. (Nastaju prigovori. — Ministar Poljoprivrede **Ivan Pucelj**: Ja mogu da imam sasvim druge pogled na to!) Vaša je dužnost, da radite, a naša je dužnost da Vas kontrolišemo. Da li je korisno, da se poništi ta koncesija, to je stvar Ministra. Sbog čega je dat taj ribolov? Da li za to, da se pomaže nekoj kompaniji, ili da se eksploatiše kako bi bilo dobro za narod. (Valerijan Pribičević: Kako bi bilo dobro za narod.) Jest, sve što se radi, radi se za narod, jer ako bude više prihoda u državi i narodu će biti bolje, jer će davati manje poreza.

Ja nisam bio na prošloj sednici, ali ja moram da kažem, da ja nikako ne bih mogao glasati za to, da se to poništi. Kad se daje koncesija tu se daje u isto vreme i pravo, ali u isto vreme se traže i neke dužnosti od koncesionara. Kad su ljudi uložili kapitala u preduzeća i kad su otpočeli raditi, mislite li,

da mi možemo onako prosto to uništiti. Oni su otpočeli s ribolovom i najkorisnije bi za nas prema tomu bilo, da uzmemo kapital i da radimo za svoj račun. Ja mislim, da tako ne može da bude, i da ne možemo na taj način to poništiti. Ja sam za to, da se ta stvar ponovo pretrese.

Predsednik Miša Trifunović: Ima reč gospodin Ministar Poljoprivrede.

Ministar Poljoprivrede i Voda **Ivan Pucelj**: Gospodo, ja vidim, da ima još danas u toj stvari toliko neinformiranosti, da se upravo moram čuditi. To dolazi od toga što svaku sednicu posećuju druga gg. poslanici iz klubova. Kako je poznato, to je izradio moj prethodnik. Ovaj poslednji ugovor, koji sam morao potpisati, obvezuje me u smislu rešenja, koje je bilo doneto pre moga ulaska u kabinet. Kasnije kad je on stupio na snagu, narod se počeo da buni, bio je nezadovoljan, dolazio je do mene i kazivali mi, da se ne radi onako kako bi trebalo raditi. Ja sam na to izaslao tamo jednu komisiju, koja je podnela izveštaj i rekla, da se greši sa dve strane i to sa strane preduzimača ili kako Vi kažete kompanije i da se s druge strane narod buni na jedan način provadjanja, koje se vrši onako, kako nebi trebalo da bude. Ja sam zbog toga podneo referat Ministarskom Savetu i Vlada nije mogla naći pravog izlaza iz toga. Zato smo se složili, da o toj stvari, o reviziji ima da kaže Zakonodavni Odbor. Tako stoji stvar. Zbog toga žalim, što je gospodin Lazić opet mene napao. Ja držim, da je radjen onako kako stoji u ugovoru, da ne bi bilo štete za sam narod. To je moje mišljenje, koje ne treba da je merodavno za vas i treba da se nadje ono, što je za narod bolje, da se nadje bolja forma, da se ukine ili da ostane.

Predsednik Miša Trifunović: Ima reč gospodin Svetislav Popović.

Dr. **Svetislav Popović**: Gospodin Ljuba Jovanović naglasio je kao važno pitanje to, da li je Ohridsko jezero privatna svojina države ili opšte narodno dobro. Sudeći po tome držim, da je gosp. Jovanović toga mišljenja, ako je Ohridsko jezero opšte narodno dobro, onda je po sredi jedna koncesija i onda ima da nastupe sve posledice člana 139. Ustava, to jest revizija Zakonodavnog Odbora uz rezoluciju Skupštine po članu 133. Ako to nije gledište gospodina Jovanovića, onda razume se ne bi bilo irrelevantno gledište, da li je javno dobro ili domen. Ja ću pokušati da objasnim, da je to predpitanje, koje je postavio gospodin Jovanović neodlučno za rešenje same stvari. Kad bi Ohridsko jezero bila privatna svojina države, onda bi, naravna stvar, država imala na tom jezeru sva prava, koja sopstvenik ima, a to je da isključi svako drugo lice od upotrebe Ohridskog jezera. Medjutim, do sada to nije tako bilo, a i ni sada nije tako. Ja mogu na svojoj njeni da zabranim prelaz svakome. Država može na privatnoj vodi da zabrani prelaz, ali na javnoj vodi, na Ohridskom jezeru tu država ne može da zabrani, već po tome svojstvu, da je to jezero jedno takvo dobro, koje ima da služi, bar u izvesnim svojim delovima, općenitosti, ono je opšte narodno dobro. I kad je jedno dobro opšte narodno dobro, onda ono to mora biti i u pogledu svih koristi, koje se mogu dobiti na tome dobru sve donde, dok se ne dokaže protivno. Medjutim, dokaz o protivnom nije do sada uspeo i ne može da uspe ni u toj formi, da li je to dobro upisano u neki registar kao državno dobro ili nije. Onaj registar nema karakter konstitutivni, nema karakter državnog dobra da je njena privatna svojina time, što je

upisano u registar. Zato mene ne interesira, da li je Ohridsko jezero pogrešno upisano ili nije u direkciju državnih dobara. (Ljuba Jovanović: A kako je faktički?) Faktički stoji to, da su lovili ribu oni ljudi, koji su tamo živeli. Ja mislim, da je to stanje od pamtiveka, a ako, gospodo, to stanje nije tako onda treba da ga učinimo takvim. Celo naše zakonodavstvo i duh našega Ustava traži od nas, da one koristi, koje se mogu postići od njega u prvom redu dobiju i stave na raspoloženju onima, koji su tim koristima najbliži. Razume se uz ograničenje u koliko to odgovara njihovim potrebama. A pošto je blago, koje ima Ohridsko jezero, toliko veliko, da može potpuno da podmiri potrebe onoga stanovništva i da uz to postane predmet za racionalnu eksploataciju riba sa većim kapitalom ili privatnim ili kooperativnim, držim, da nema razloga tvrditi, da oni ljudi, koji tamo žive, nemaju prvenstveno pravo, da se vodi računa o njihovim dosadašnjim pravima. Gospodo, ta prava nisu moći biti priznata na papiru. Ta prava možda su bila obuhvaćena u tome da je neko držao Ohridsko jezero pod zakup, imao prava ribolova na Ohridskom jezeru, ali taj neko kao zakupac faktično pustio je, da žive od toga, da vrše ribolov svi oni ljudi oko Ohridskog jezera, koji tamo žive. Gospodo, to pravo na život onoga sveta, to je jedini mogući život za onaj naš svet. To pravo na život jeste tako jako da pred tim pravom mora da uzmakne svaki drugi interes: Pred tim pravom života mora da uzmakne i svako pravo zakupa i svako pravo privatne svojine.

Ja sam rekao jednu reč u predjašnjoj sednici Zakonodavnoga Odbora, za koju sam se izvinio pre nego što sam je rekao, nisam umeo naći u onome trenutku adekvatan izraz. Ja sam htio reći ovo: da to izdavanje koncesije mora da se rukovodi ne samo obzirima prava nego i svima obzirima, kojima treba da se rukovodi jedan administrativni akt, a to su obziri stručni, tehnički, to su obziri opšteg interesa, to su obziri potrebe i celishodnost dotičnog administrativnog akta. Gospodin Nastas Petrović krivo je shvatio ono što sam rekao. Ja nisam rekao, da je akt o davanju koncesije za ohridski ribolov protivzakonit akt i zbog toga ne može biti govora da je Vlada mogla da odgovori zbog nekog protivzakonitog akta. Ali ja, gospodo, držim, da taj akt vlade i ako se ona kretala u granicama pozitivnoga prava, da je ona zanemarila neke interese, kojima mora da se rukovodi jedan administrativan akt. Pri prosudjivanju toga pitanja vlada je uzela u obzir samo to, da će država imati od takve koncesije velike imovinske koristi i uzela u obzir to, da će na taj način podići ribarenje u tome kraju. Medjutim vlada je propustila, da oceni osim ta dva interesa i interese ekonomske i političke važnosti, koji su po mome shvatanju mnogo važniji, mnogo pretežniji, nadmoćniji, nego što su oni interesi, koje je vlada uvažila. Šta više, gospodo, ja držim, da zanemarenje tih interesa kosi se sa onim interesima, koje smo zajemčili Ustavom i zbog toga da je to contra bonos mores protiv onoga dobrog reda, koji treba da postoji u ovome društvu.

Ovaj slučaj, odnosno ovaj ugovor, nazovite ga zakupni ugovor ili koncesija, to je sasvim sporadno, imade jednu osobinu, imade jednu odliku, da je način eksploatacije ohridskoga ribolova u njegovoj celini postavljen na takvoj osnovi, koja isključuje neposrednu eksploataciju tamošnjeg maloga čoveka.

Uslovi, pod kojima je država dala ribolov na Ohridskom jezeru, jesu takvi da ne ostavljaju ni najmanje prostora, da se može kretati tamošnji mali čovek, da bi mogao živeti. Uslovi, pod kojima je taj ribolov dat pod zakup kao privatna svojina; jesu takvi, da su stvorili monopol, isključili iz konkurencije tamošnjeg malog čoveka, stvorili monopol za konzorcij, materijalno i stručno sposobnije i jače. Za to nije bilo razloga. Mogla se je zadovoljiti potpuno potreba podizanja naše ribarske industrije, pa ipak da se nisu zanemarili interesi onih malih ljudi. Medjutim, ovaj postupak, što se to nije učinilo, nekako u meni izaziva taj dojam i ja ne mogu, gospodo, tome da se otmem nikako, da su ti uslovi postavljeni tako, da na eksploataciju ribolova na Ohridskom jezeru može da reflektira samo jedan mali broj ljudi ili samo može biti jedan čovek. Ako je u pitanju postavljenje takvih uslova pri upravi državnog imetka, dopustite, da je koncesija i ono, ako se ne radi o javnom dobru državnom, ako se ne radi o nekom pravnom izuzetnom položaju, nego u onom slučaju ako se radi o faktičnom izuzetnom položaju, ako se radi o postavljenju takvih uslova, koji nisu pristupačni svima nama nego samo nekolicini ljudi ili samo jednom čoveku i zbog toga ja držim, da imamo po sredi koncesiju i u svima slučajevima, ako se radi o privatnoj svojini državnoj. Ja bih isto tako kvalifikovao kao koncesiju i to, ako bi država imala svoje izvore petroleuma i da država sve te izvore izda pod zakup jednom pogodbom, razume se pod takvim uslovima, pod kojima ne može da se razvije u koncesiju. To bi za mene isto tako bila koncesija, kao što je za mene koncesija i ovaj slučaj kao izuzetan slučaj, ako se stvori zakonom izuzetan položaj. Zbog toga ja mislim, gospodo, da nije važno pitanje, da li je ovo dobro privatna svojina države, ili je po sredi opšte narodno dobro i zbog toga se ne mogu složiti sa gospodinom Ljubom Jovanovićem, da odložimo odluku za docnije po ovome pitanju.

Zakonodavni Odbor po mome mišljenju ima da donese svoju odluku po tome pitanju. Ja sam već kazao da mislim, da se rad vlade kretao potpuno u granicama zakona. Ali držim, da vlada nije dovoljno vodila računa i o onim drugim obzirima, o kojima se morao voditi račun i ja se potpuno slažem sa onom gospodinom, koja kažu, da je pravo revizije, koje nam daje čl. 139. Ustava, potpuno iluzorno, ako nemamo prava kasacije. Ako nemamo prava poništenja onoga što smo pregledali i da prilikom revizije možemo rešavati ne samo pitanja pravna, ne samo pitanja zakonitosti, nego da možemo da protegnemo reviziju na sve one momente, koji su morali biti odlučni onda, kad se administrativni akt izdao, te da tom prilikom ispitamo ne samo to, da li je dotična koncesija zakonita, nego da li je dotična koncesija pogodila i onaj interes, koji je morala da zadovolji u najvećoj meri. Medjutim, po našem mišljenju, ta koncesija nije to učinila i ako ta koncesija može te interese da zadovolji u većoj meri na drugi način, onda je naša dužnost, da učinimo upotrebu od prava, koje imamo i koje nam daje član 139. Ustava i da putem rezolucije — zakonskim putem — ovu koncesiju ili poništimo ili izmenimo na takav način, kojim bi se potpuno moglo zadovoljiti onim interesima, koje treba zadovoljiti. I u ovom konkretnom slučaju traži se poništaj pored drugih razloga i zbog toga, što Zakonodavni Odbor želi, da dalju eksploataciju Ohridskog jezera postavi na takvu osnovu, da će biti veća konkurencija i gde će biti veće nadmetanje i da se tim

načinom zadovolje oni interesi, koji su rukovodili vladu, a to su interesi državne koristi i interesi narodne privrede. S tih razloga ja ponova izjavljujem, da ću glasati za onakav predlog, kakav je podnesen od strane pododbora.

Predsednik Miša Trifunović: Ima reč gospodin Ljuba Jovanović radi ličnog obaveštenja.

Ljuba Jovanović: Ja smatram, da je pogrešno shvaćeno, kao da sam ja za to, da apsolutno ostanu ovo ovako kako je sada. Dakle, u slučaju da bi se ovo smatralo kao koncesija, ja bih smatrao, da onda imamo prava revidirati i tražiti izvesne izmene; a naravno, ako bi se uzelo, da je to ugovor, kako bih ja mislio, da je ovo jedno državno dobro, onda bi se imali ipak preduzeti koraci, da se neke odredbe u ovom ugovoru izmene u smislu onom u kome sam govorio.

Predsednik Miša Trifunović: Ima reč gospodin izvestilac Šumenković.

Izvestilac dr. Ilija Šumenković: Gospodo, gospodin Jovanović je postavio pitanje, da li je Ohridsko jezero javna državna domena ili je privatna državna domena. Ja imam u rukama jedan zvaničan akt, koji nam pokazuje i dokazuje, da je Ohridsko jezero javna državna domena, a ne privatna državna domena. Taj zvaničan akt je ugovor o miru između Srbije i Turske od 1914. godine. U članu 6. poslednjoj alineji toga ugovora kaže se ovo: »Pošto obe vlade polazu pravo sopstvenosti na privatne državne domene Otomanske države u ustupljenim oblastima, to su se obe države ugovornice složile, da to pitanje podnesu na rešenje sudu. Broj i obim tih imanja nalazi se u listi priloženoj ovome ugovoru«. I onda se redja: Privatni državni domeni: Bitoljski Vilajet, to i to, to i to, a nema Ohridskog jezera. Sve ono što je privatni domen, to je ušlo ovde. Ono što nije ušlo ovde to nije privatna, nego javna domena. Ohridsko jezero nije ušlo ovde. Znači, da ono nije privatna, nego javna domena.

Gospodin Rajčević je naročito polagao na to, da je privatno pravo na Ohridsko jezero rešeno turskim javnim poretkom i da je Otomanska država prenela na nas to svoje pravo. Jasno je, gospodine Rajčeviću, da to ovde nije slučaj.

Drugo, gospodo, javni poredak javno pravo naše države određuje kakav je odnos naše države prema pojedinim domenima. Čak i da je Otomanska država imala privatno pravo sopstvenosti ona to svoje privatno pravo sopstvenosti nije mogla preneti na nas u onom slučaju, ako se to privatno pravo sopstvenosti protivi javnom poretku naše države. Pretpostavimo, da je turska država imala privatno pravo čiflik-sajbisko na izvesnim domenima svojim i da je to svoje pravo prenela na našu državu. Za nas to pravo ne bi važilo, jer naš javni poredak određuje, da ne može biti čiflik-sajbiskih prava. On određuje, da su javna državna dobra ona, koja služe opštim koristima na kojim svojim delom. Gospodin Popović je dokazao jasno, da Ohridsko jezero služi opštoj koristi. Prema tome, to je merodavno, da li je ovo javno ili privatno dobro.

Prema tome, ja izjavljujem, da je ovo pitanje, po mome mišljenju potpuno rešeno. Zbog toga ja izjavljujem da ne bih mogao primiti predlog gospodina Ljube Jovanovića, da se ovo pitanje odloži. S toga vas molim, da ovo pitanje rešite i to da ga rešite u onom smislu, kako je predložio pododbor Zakonodavnog Odbora, sa primedbom g. Kristana.

Predsednik Miša Trifunović: Ima reč gospodin Ljuba Jovanović, radi ličnog obaveštenja.

Ljuba Jovanović: Ja sam u mome govoru izbegavao da upotrebin ova reči iz ugovora o miru i nisam spominjao ugovor o miru, da vas ne bih premarao. Ja znam kako je ovaj ugovor pravljen i onda sam saznao od svojih kolega, da ugovor pravi razliku između državnih domena javnih i privatnih državnih domena. Za privatne državne domene, kakvih je privatnih državnih domena bilo i u Srbiji pre oslobodjenja u 1815. godini, zna se, da je te privatne državne domene knez Miloš postupno otkupljivao, a javne državne domene Turska Carevina je prenela bila na narod u Srbiji i za to je plaćan onaj danak odsekom. U ta državna dobra ušle su na primer šume u Srbiji i mnoge druge stvari i tako su i šume i slični objekti, razna državna dobra i u Staroj Srbiji i Macedoniji sa Turske prešla na Srbiju. Dakle o tim sam imanjima ja govorio, inače to ne bi bila sporna imanja, za koja su oni posle gubitka teritorije očekivali i ostavili da se reše u Hagu. O pravim državnim imanjima nije ništa rečeno nego su ona prosto prešla u naše ruke.

Predsednik Miša Trifunović: Reč ima gospodin Marko Gjuričić.

Marko Gjuričić: Težak je položaj svakoga od nas prema držanju, koje je zauzeo pred Zakonodavnim Odborom gospodin Ministar, koji je tu stvar svršio. Ja sam prinudjen gospodo da o tome govorim jer je gospodin Ministar perfekuirao ovu stvar, koju je ranije rešavao da li Ministarski Savet ili Ekonomsko-finansijski komitet. Sve je to, gospodo od male vrednosti, sve se to moglo drukčije da reši. Gospodin Ministar koji je potvrdio ugovor, on je svršio ovu stvar i on je nije merao svršiti, ako nije nalazio da je stvar dobra. Kad je stvar tako svršena onda je gospodin Ministar za tu stvar odgovoran, jer je on svršio.

Gospodin Ministar ovde kaže, mi smo čuli istoriju, od kuda da se nadje ova stvar pred Zakonodavnim Odborom. Ne bi ni došla ovde, kad su donošene one razne koncesije i uredbe jer je to jedan ugovor, koji je potvrđen posle donošenja Ustava. Ali gospodin Ministar nije znao šta će da radi. On sam to kaže. Dakle molim vas, ovo se tvrdi, da se vidilo pri izvršenju ovoga ugovora o ribolovu, da nisu ni zakupei vršili sve košto treba a ni sami ribari nisu tražili ono na šta imaju pravo, nego su tražili više, i šta je? U mesto da Ministar stvar reguliše, jer uvek i nad svima pa i nad društvom stoji država, on je došao i kaže, sada ćemo to uputiti kao koncesiju Zakonodavnom Odboru pa neka odbor radi šta zna.

Tako se stvari ne rade, ali je tako uradjeno i sada smo mi došli ovde da rešavamo tu stvar. Pobjavljaju se razna mišljenja. Jedna stvar, koja je opšta i u kojoj se mi svi potpuno slažemo to je, da smo mi za to da se vodi računa o meštanim i ribarima, koji su ranije tamo ribu lovili i koji su od toga živeli. Protiv toga nema ovde ni jedan član odbora i ja mislim, da nema nikoga ko bi bio tome protivan.

Moja misao i moja tvrdnja kako je bilo ranije, nije mogla biti poremećena razlozima, koje sam čuo od pojedine gospode. Kad je ovde podnet jedan ugovor na potvrdu između države i privatnih lica odnosno ovoga društva, koje postoji, kad je to vlast, koja je nadležna da potvrdi privatnopravne odnose i kad je to državnoj potvrdi podvrgla, jasno je, da je ovaj privatnopravni odnos sadržan. (Prigovaranje.)

Moje je gledište, da je to ugovor i da u tome slučaju mi nismo nadležni. Ako ja imam većinu za moje mišljenje, mi nismo nadležni za razmatranje toga ugovora, jer ako ga mi poništimo, država će Srpska to platiti, jer onaj, koji je zaključio ugovor i uložio kapital, on će naknadu dobiti za to. To je sada sporedno. (**Gjonović:** To je irelevantno za odluku.)

Prema tome kad je ovde slučaj jednoga ugovora i kad ste čuli istoriju kako je on došao pred Zakonodavni Odbor, usled toga što se nije znalo šta će da se radi, onda mi nismo nadležni za razmatranje važnosti toga ugovora. To je moje gledište. Medjutim ako ovo gledište ne bi dobilo većinu u Zakonodavnom Odboru i ako bi se Zakonodavni Odbor upustio u cenu ovoga razmatrajući to kao koncesiju i držeći da ima pravo, da ga razmatra, moje je mišljenje, da mi nemamo razloga ništiti ovu koncesiju, nego da je popravimo i revidiramo da zaštitimo prava onih, za koje mislimo, da treba da budu zaštićeni, da zaštitimo okolne ribare, i da na taj način vršeći reviziju održimo ovo u snazi.

Predsednik dr. **Miša Trifunović:** Reč ima g. Rajčević.

Milosav Rajčević: Ono što kaže g. Šumenković da to nije važna stvar, je li to državno dobro ili ne, ovim nije ništa dokazao. Ja mislim, da je vrlo važna stvar u ovome da se vidi, da li je država Turska davala pod zakup onima okolnim meštanima ribolov jezera ili nije davala. (Glasovi: Nije davala.) Ako država nije dala pod zakup onim okolnim meštanima, nego su oni po svoje pravu to mogli da upotrebljavaju, onda država ne bi imala prava da ih liši toga. U tom slučaju imamo oslonca da kažemo: povredjeno je pravo privatno i zbog toga ništimo ovaj ugovor. Ovo je za mene veoma važno, da li su imali to pravo da love ili nisu imali.

Nastas Petrović: Ja, gospodo, ne vidim ovde g. Ministra. (Glasovi: On je bio.) Ja bih želeo, da čujem g. Predsednika šta je kazao g. Ministar. (Graja.) Od toga zavisi hoću li ja da glasam ili neću.

Predsednik **Miša Trifunović:** Dozvolite, gospodo, da odgovorim gospodinu Gjuričiću. Gospodin Gjuričić kaže, da Zakonodavni Odbor, po njegovom mišljenju, ne treba da rešava ovu stvar, jer ona ne dolazi u njegovu nadležnost. U vezi s tim i gospodin Nastas Petrović pitao me je, što je sa gospodinom Ministrom i zašto on nije prisutan ovde? Gospodin Petrović me je tražio, da dam obaveštenja o izjavi gospodina Ministra. Stoga je, gospodo, najbolje da ja pročitam šta gospodin Ministar misli, a to će se videti iz ovoga akta, koji je uputio Predsednik Narodne Skupštine Zakonodavnom Odboru.

Jovan Magovčević: G. Nastas Petrović nije bio prisutan kada je gospodin Ministar dao izjavu. Zašto sada da se njemu objašnjava šta je kazao gospodin Ministar? Znači, da bi svakom poslaniku, koji sada dodje trebalo ponovo objasniti šta je bilo i šta je gospodin Ministar kazao.

Predsednik **Miša Trifunović:** Gospodo, ova sednica nije završena i svaki poslanik ima prava da traži obaveštenja. Ja u toliko pre hoću da dam to obaveštenje zato, što gospodin Ministar nije ovde. Dakle, gospodin Ministar misli ovako: »Po pitanju izdavanja pod zakup Ohridskog i Prespanskog jezera pojavila su se u parlamentarnim krugovima podvojena mišljenja i težnja, da se ugovor raskine i eksploatacija jezera ostavi meštanima pod izvesnim

pododbama. Nemajući zakonske mogućnosti, da po ovome u krugu svoje nadležnosti postupim izneo sam predlog pred Ministarski Savet, koji je odlučio, da se to uputi Zakonodavnom Odboru na odluku. Od prilike to je njegovo mišljenje. Gospodin Ministar kao i gospodin Gjuričić misle, da je ovo ugovor, a druga gospoda poslanici misle, da je ovo koncesija i da se sa njom možemo ovde pozabaviti. Reč ima g. Nastas Petrović da da izjavu.

Nastas Petrović: Hoću da dam izjavu pre nego što počne glasanje. Ja sam već jedanput nagovestio u preprošloj sednici, da se kod nas, u našem Parlamentu, zavode nekakvi običaji na koje ja nisam navikao. Može biti da su ovi moji pogledi pogrešni i može biti da vi imate pravo, ali se ja ipak još i danas držim tih mojih principa kao stari parlamentarac. Kad god radi Zakonodavno telo, dotični ministar ne samo da prisustvuje, nego mora da ima i svoje mišljenje. Ministri, koji nemaju svoje mišljenje, neka silaze sa ministarske stolice. (Dr. **I. Šumenković:** Ministar je imao lepo mišljenje, kada je branio Vladu, a sad nema.) Ovde ne sme jedan ministar, a naročito ministar koji je potpisao ovakav akt tako da govori. (**V. Lazić:** Vlada je to potpisala.) I cela vlada ako je potpisala. Ja podvlačim, da je žalosno da može biti i takva vlada, koja upućuje svoga kolegu da na ovakav način brani jedan njegov akt. (Dr. **I. Šumenković:** Nije to njegov akt.) Prema tome, gospodo, kad vidimo ovakve pojave a naročito kod ovakve vrste akta, kakav je ovaj ugovor, a to nije jedan slučaj već je bilo nekoliko slučajeva takvih, ja onda tome radu neću da prisustvujem i neću da glasam. Ja samo od Vas, gospodo, tražim, kad bude štete i kad tu štetu bude država plaćala, da od Vaših odgovornih Ministara tražite da je oni plate, jer neko mora tu štetu platiti. (Dr. **Ilija Šumenković:** Njega Ustav zaštituje.) Ne može njega Ustav da štiti. A kad hoćete ovako da produžite rad, onda Vam hvala lepo. Ja ni jednoj više sednici Zakonodavnog Odbora neću da prisustvujem sve dotle, dok ne vidim ovde Ministra, koji ima svoje mišljenje i koje će da brani. Ministar ne može da bude bez mišljenja.

Predsednik **Miša Trifunović:** Ima reč gospodin Vujičić. (Glasovi: Dosta je bilo govora.) Po kome pravu poslovnika, da mu ne dam da govori?

Pavle Angjelić: Po članu 11. poslovnika.

Milorad Vujičić: Ako nećete ni kratko da mi dozvolite da govorim, onda mi dopustite da se udaljim za Nastasom Petrovićem.

Predsednik **Miša Trifunović:** Izvolite, govorite, gospodine Vujičiću. Ja Vam dajem reč.

Milorad Vujičić: Ja sam kazao, gospodo, da ću biti kratak. Ja sam, gospodo, o ovome kazao svoje mišljenje i ja, gospodo, hoću da znamo na čisto, jesmo li za to ili nismo, da se mogu koncesije ništiti. Po mome mišljenju, gospodo, ja smatram da ne možemo koncesije da ništimo, nego da ih samo možemo podvrgavati reviziji. Mi ih možemo da ništimo silom svoje vlasti samo. Mi ćemo kao zakonodavno telo poništiti ovu koncesiju pa za njom i druge, ali ako tako budete radili, gospodo, onda primite Vi posledice ovakvoga svoga rada. To je u opšte što imam da kažem povodom ovoga pitanja.

Što se tiče specijalne strane ovoga pitanja, ja smatram, da je ovo jedan čist ugovor koji je zaključen posle donošenja ustava i smatram, da Zakonodavni Odbor nije nadležan da ovo pitanje rešava, te